ԵՐԵՍՈՒՆԵՒՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ՄԷԿ ՇԷՆ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում դրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնները ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողագծին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Մայիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 7 րուբլի։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բանկովկասից դուրս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Յարութիւն Սարգսի Գասպարեանը սրտի խորին կսկիծով յայտնում է իր սիրելի և անմոռանալի ընկեր՝ տաղանդաւոր ջութակահար-վիրտուօզ

ԴԱՒԻԹ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ԴԱՒԹԵԱՆԻ

դառնաղէտ և յանկարծակի մահվան մասին, որ տեղի ունեցաւ Թիւրքիայի Մարզըվան քաղաքում ապրիլի 25-ին։
Խնդրում է իր ընկերներին, ծանօթներին և հանգուցեալի տաղանդը բարձր գնահատողներին ներկայ լինել ողբացեալի յիշատակին կատարվելիք հանդիսաւոր հոգեհանգստին, որ տեղի կունենայ վաղը, կիրակի, մայիսի 8-ին, Վանքի աւագ եկեղեցում։ Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ին, իսկ հոգեհանգստի-նը՝ կէսօրվայ ժամը $12^1/_2$-ին։
479. 2—1

Աւագ Սարգսեան ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆՑՆ իր որդու՝ Հայկի հետ յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին, որ կիրակի, մայիսի 8-ին, առաջինի Թանգագին ամուսնու, իսկ երկրորդի անմոռանալի մօր՝ հանգուցեալ

ՆՈՒՆԷ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆՑԻ

մահվան քառասունօրէքին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Թանդոյեան եկեղեցում կը մատուցվի պատարագ, իսկ Վերայի հայոց գերեզմանատանը, հանգուցեալի շիրիմի վրա կը կատարվի ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ։
478. 1—1

Վաղը, կիրակի, մայիսի 8-ին
ՌԻՍՏԻՍ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ
մահվան քառասունքի օրը Վերայի հայոց գերեզմանատան եկեղեցում կը մատուցվի պատարագ և կը կատարվի հոգեհանգիստ, որի համար յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին հանգուցեալի եղբայրը, հարսը և եղբօրորդին։ Պատարագի սկիզբը առ. ժամը 10-ին, իսկ հոգեհանգստինը՝ ժամը $11^1/_2$-ին։
476. 1—1

„ԼՈՅՍ" Ընկերութեան որը և չքաւոր հայ երեխաների ձրի դպրոցի օգտին այսօր, շաբաթ, մայիսի 7-ին, երեկոյեան ժամը 4-ին, Արտիստական Ընկերութեան ամառային պարտէզում (Михайловск. пр.)
ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ
ՄԵԾ ԶԲՕՍԱՆՔ
որտեղ կը մասնակցէ նաև տաղանդաւոր Բալա Մելիքեանի կազմակերպած Թառերի նուագախումբը, որ վերջերս Թիֆլիսի Ժողովարանում մեծ հետաքրքրութիւն է առաջ բերել իր արևելեան գեղեցիկ եղանակներով։ Կը նուագեն մանդոլինիստների և զինուորական երաժշտախմբերը։ Կը լինի սինեմատօգրաֆ և այլն։ Մանրամասնութիւնը աֆիշաներում։
Մուտքը մեծերի համար 25 կ., փոքրերի համար 15 կ.։
տո. 477. 1—1

„ՍՊՈՐՏ" ԱՅԳԻ
Կիրակի, մայիսի 8-ին 1911 թ.
ՅՕԳՈՒՏ
ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑՒՈՑՍ. եւ ՏՆԱՅՆԱԳ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Տեղի կունենայ
ՄԵԾ ԶԲՕՍԱՆՔ
հետեւեալ ծրագրով.
1) Катанье на конькахъ.
2) Օղակախաղ.
3) Ծաղիկների եւ կօնֆէտտիի վաճառք.
4) Նշանառութիւն.
5) Պտի-շվօ.
6) Հանրամատչելի բուֆէտ.
Կը նուագէ երաժշտախումբը։
Զբօսանքի սկիզբը ցեր. ժամը 4-ին, կատանիէն՝ ցեր. ժամը 12-ին, մրցանակաբաշխութիւնը՝ երեկ. ժամը 8-ից։
Մուտքի վճարն է զբօսանքի համար՝ մեծերից 30 կ., իսկ աշակերտ-աշակերտուհիներից և երեխաներից 20 կոպ.։
(ա.օ.) տո. 472. 3—2

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
ՄԻ ՀԱՇՒԱՊԱՀ
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՎԱՐԱՆ պաշտօնավարելու համար։
Ռոճիկ 1200 րուբլի։
տո. (օ. մ.) 3—3

ՊԻԿՍԱՖՕՆ
ՄԱԶԵՐԻ ԽՆԱՄՔ՝ ՁԻՒԹՈՎ։
Գիտական հիմունքների համաձայն իսկական ամենալաւ միջոց գլխի կաշին եւ մազերը ամրացնելու համար։ Մի սրուակը, որ բաւականանում է մի քանի ամիս, արժէ 1 ր. 50 կ.։
Զգուշացէք կեղծիքներից։ Իսկական Պիկսաֆօնը հեղուկ է (ոչ փոշի)։ Վաճառվում է սրուակների մէջ, որոնք իրանց ներքևի մասի վրա ունեն «Pixavon» բառը։ Կան նոյնպէս կեղծիքներ հեղուկ դրութեան մէջ։ Դրանք էլ անարժէք են։ Իսկական Պիկսաֆօնի իւրաքանչիւր սրուակը պէտք է ունենայ ֆաբրիկանտ Լինգնէրի Դրէզդէնեան Քիմիական Լաբորատորիայի ֆիրման, կոլոր եարլիկի վրա։
(М.136636/136651) 266. 1—1

ԴԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ՕԲՈՅ)
ԵՂԲ. ՏԵՐ-ՆՈՊՈԼ
ՖԱՐՓԻՆԱՅԻ
[illegible]
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ։
(Ն. Հ.) տո. 207. 50—16

[illegible]
Սալար-ուդ-Դօվլէն հանդիսանում է Մուզաֆֆէրէդդին շահի կրտսեր որդին է և գահազուրկ եղած Մահմէդ-Ալի շահի եղբայրը։ Նա յայտնի է իբրև վերին աստիճանի փառասէր, յանդուգն, խիզախ, բայց և տգէտ մի իշխան, որ դեռ հօր ժամանակ խնտրիգներ էր լարում աւագ եղբօր դէմ նրան գահաժառանգութիւնից զրկելու համար։ Մի ժամանակ նա եղել է Զարսիստանի փոխարքայ և ամուսնանալով բախտիարցիների պետի աղջկայ հետ՝ խնամութիւն է կապել այդ ռազմիկ ցեղի հետ։ Մահմէդ-Ալի շահի ժամանակ, երբ կռիւ էր ծագել միապետականների և սահմանադրականների միջև, Սալար-ուդ-Դօվլէն փորձեց պարզել ապստամբութեան դրօշակը, բայց անաջող։ Ապա, իրան ապահով չը զգալով նոր՝ սահմանադրական րեժիմի ժամանակ, նա անցաւ Թիւրքիա, ապաստանեց օսմ. դրօշակի ներքոյ և այժմ, ինչպէս երևի, Թիւրքիայի կողմից մուտք գործելով Ատրպատականի քիւրդական գաւառները, գուցէ և գաղտնօրէն աջակցութիւն և խրախոյս ստանալով օսմանեան իշխանութիւններից, աշխատում է իր հետ միացնել քիւրդական ցեղապետներին և երազում է արշաւել Թաւրիզի վրայով Թէհրան և վերահաստատել Ղաջարների խախտված միահեծան գահը։
Կաջողվի՞ արդեօք Սալար-ուդ-Դօվլէին իր խիզախ ձեռնարկութիւնն ու արշաւանքը՝ դժուար է գուշակել։ Քիւրդ ցեղապետները աւարի և կողոպուտի տենչով կարող են միանալ նրա հետ և մասնակցել արշաւանքին։ Բայց նախ՝ ռուսաց զօրքը գտնվում է Թաւրիզում, և դժուար թէ Սալար-ուդ-Դօվլէն կարողանայ խոյս տալ նրանից և, անցնելով Թաւրիզից, թողնել նրան իր ետևում, որ շատ վտանգաւոր կը լինի իր համար։ Երկրորդ՝ պարսիկ ժողովրդի մէջ Սալար-ուդ-Դօվլէն ոչ մի ժողո-

[illegible]
բազմ, ջլատելով երկրի ույժերը և պատրուակ ու առիթ ընծայելով Թիւրքիային կամ այլ պետութիւններին՝ միջամտել պարսկական ներքին գործերին և նոյն իսկ գրաւումն առաջ բերել։
Դժբաղդաբար, կենտրօնական կառավարութիւնն ևս Թէհրանում այնքան զօրեղ չէ, որ կարողանայ սանձահարել անջատողական ձգտումները և հաստատել երկրում խաղաղութիւն։
Պարսկաստանը տարուբերվում է իբրև մի նաւ, որ հանդիպել է ալեկոծութեան և չունի հմուտ, փորձված նաւապետ ու ղեկավար։ Ամեն րոպէ նա կարող է հանդիպել ժայռերի և ջարդ ու փշուր լինել։ Իսկ մտածողներ դրա առաջն առնելու համար՝ շատ քիչ կան։
Հ. Առաքելեան

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԱԳԱԺԱՌԱՆԳԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

Պետերբուրգ.—Ժամը 11 և 55 րոպէին Ցարսկոէ-Սէլօյից եկան կրօնպրինցը և կրօնպրինցուհին շքախմբով։ Կայարանում նրանց ողջունեց քաղաքապետը։ Երաժշտախումբը նուագեց գերմանական հիմնը։ Կրօնպրինցը անցաւ պատուաւոր պահակախմբի առաջից։ Քաղաքային դումայի պատգամաւորութիւնը մատուցեց աղ ու հաց արծաթէ պնակով։ Քաղաքագլուխը ռուսերէն ողջոյնի խօսք ասաց, կրօնպրինցուհուն դիմեց ողջոյնի ճառով գերմաներէն և մատուցեց ծաղկեփունջ։ Կրօնպրինցը շնորհակալութիւն յայտնեց պատգամաւորութեան գերմաներէն և մօտեցաւ պատգամաւորութեան իւրաքանչիւր անդամին։ Քաղաքագլուխը ներկայացրեց նրանց յականէ անուանէ։
Կայարանից կրօնպրինցը կնոջ հետ աւտոմօբիլով գնացին Պետրոս-Պօղոսի տաճարը, ուր կրօնպրինցը պսակ դրեց Ալէքսանդր III-ի դամբարանի վրա, կրօնպրինցուհին—պսակներ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի և Մեծ Իշխանուհի Օլգա Ֆէօդորօվնայի գերեզմանների վրա։
Յետոյ բարձր հիւրերը մեկնեցին դէպի Անիչկովի պալատը, ուր Թագուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայի մօտ տրվեց նախաճաշ։
Նախաճաշից յետոյ կրօնպրինցը և կրօնպրինցուհին այցելեցին Մեծ Իշխաններին և Մեծ Իշխանուհիներին։ Կրօնպրինցը այցելեց մինիստրների խորհրդի նախագահին, արտաքին գործերի մինիստրութեան կառավարչին, Պալատի մինիստրին։ Կրօնպրինցուհին այցելեց Վիլհէլմ կայսրի հիմնած հիւանդանոցը, անցաւ հիւանդների մօտով։
Ժամը 3-ին օգոստափառ հիւրերը եկան Ձմեռային պալատը և ընդունվեցին պալատի մինիստրից և ուրիշ բարձրաստիճան անձերից։ Գերմանական դեսպանը ներկայացրեց գերմանական գաղութի անդամներին։ Առանձին ուշադրութեան արժանացան պաստօրները։
Կրօնպրինցին փոխ-այցելութիւն գործեցին Ստօլիպինը, մինիստրները, բարձրաստիճան զինուորական անձինք, դիպլօմատիական մարմինը։
Ժամը 5-ին կրօնպրինցն այցելեց իր մօրեղբայր Մեծ Իշխան Նիկօլայ Միխայլօվիչին։
Գերմանական դեսպանատանը ի պատիւ կրօնպրինցի և կրօնպրինցուհու կայացաւ ճաշկերոյթ, յետոյ րաուտ և համերգ, որին ներկայ էին Մեծ Իշխանները, մինիստրների խորհրդի նախագահը, մինիստրները, դիպլօմատիական մարմինը, պաշտօնեաները։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

Լօնդօն.—Գերմանական կայսերական և անգլիական Թագաւորական զոյգերը ներկայ եղան պաշտօնական ներկայացմանը Դրուրիէն Թատրօնում։ Նոցին մեծութիւնների մտնելու ժամանակ երաժշտախմբերը նուագեցին ազգային հիմները. հասարակութիւնը ոտքի կանգնեց։ Ներկայացվեց Թագաւորի ընտրած «Փողեր» պիէսը։ Երաժշտախումբը նուագեց Վիլհէլմ կայսրի հեղինակած «Եգիրի երգը»։

Ցետինիէ.—Թիւրքաց դեսպանը բողոքեց Թիւրքաց սահմանագլխին իբր թէ երեք չէռնօգօրական բատարէաներ դնելու դէմ։ Չէռնօգօրական կառավարութիւնը առաջարկեց անմիջապէս ուղարկել խառն մասնաժողով, որը պէտք է և քննէ՝ թէ այդ ամենը զուտ հնարովի բան է, որովհետև Չէռնօգօրիան պահում է խիստ չէզոքութիւն։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԱՍԻՆ

(Մահվան 5-ամեակի առիթով)

I

Այսօր, հանգուցեալ Մատթէոս Բ. Վեհափառ Կաթողիկոսի ցաւալի և անսպասելի մահից յետոյ, որ, ինչպէս նկարագրում են նրան մօտ ճանաչողները, հանգուցեալ Արիստակէս արքեպիսկոպոսի բնաւորութեանը բաւական նման գծեր ունէր. այսօր, երբ կաթողիկոսական նոր ընտրութիւն պէտք է լինի և ասպարէզի վրա չը կայ, գոնէ նախորդների նման, մի մեծութիւն, որի շուրջը կարողանան խմբվել. մի անուն, որ պատկառանք ներշնչէ թէ իր բազմամեայ ամբիծ գործունէութեամբ, թէ բնաւորութեան շիտակութեամբ և թէ մեծամասնութեան վայելած յարգանքով,
Ահա այսպիսի մի ժամանակ ես ուզում եմ իմ ընթերցողների Թանգագին ուշադրութիւնը մի աւելորդ անգամ ևս հրաւիրել մեր՝ մօտ անցեալում կորցրած մի մեծ եկեղեցականի վրա և նրա կեանքից մի քանի յիշողութիւններ վերարտադրել։
Դա Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանն է։ Մի եկեղեցական, որ իր խելացի, առողջ բանականութեամբ, գրական և վերին աստիճանի հաստատուն համոզմունքով, յամառ, տոկուն և օրինապահ բնաւորութեամբ, անկաշառ և կուռղ գործունէութեամբ մի եզակի բացառութիւն էր կազմում մեր հին եկեղեցականների մէջ։ Նա իր ամբողջ կեանքում կուել է ճշմարտութեան համար. կուել է թէ իբրև եպիսկոպոս, թէ իբրև թեմի առաջնորդ և թէ իբրև սինօդի անդամ։ Արիստակէս արքեպիսկոպոսի գործունէութեան և մեծութեան մասին շատ է գրվել նրա թէ կենդանութեան օրով, թէ մահվանից յետոյ. և այժմեան իմ թռուցիկ յիշողութիւնները պէտք է վերաբերվեն նրա աւելի վերջին տարիներին, Աստրախանի առաջնորդութեանը։

II

Ինչպէս յայտնի է, Արիստակէս արքեպիսկոպոսը շատ դժուարին հանգամանքներում ստանձնեց Աստրախանի առաջնորդութիւնը։ Թիֆլիսի թեմի առաջնորդութիւնից և սինօդի անդամութիւնից յետոյ գաղտնիք չէր ոչ ոքի համար, որ ցուրտ Աստրախանի առաջնորդութիւնը պատուաւոր աքսոր կամ նրան էջմիածնից հեռացնելու միջոց էր. միւս կողմից էլ Աստրախանի թեմը երկար ժամանակ թափուր մնալուց յետոյ՝ կարօտում էր մի խոհեմ և հմուտ առաջնորդի։
Մինչև այսօր դեռ յիշում եմ հանգուցեալ Խորէն եպիսկոպոսի՝ իրան հրաժեշտի ճաշկերոյթի ժամանակ մեծ բազմութեան ներկայութեամբ արտասանած հետևեալ խօսքերը. «Երանի ձեզ, որ Արիստակէս արքեպիսկոպոսի նման առաջնորդ պէտք է ունենաք»։
Եւ այսպէս, Արիստակէսը Աստրախան ժամանելուց և գործերին ծանօթանալուց յետոյ՝ անմիջապէս նրա առաջին գործը եղաւ դադարեցնել անարժանների և թերուսների ձեռնադրութիւնները, աշխատել թեմը մաքրել տգէտ հոգևորականներից։ Այդ հարցը օրինականացնելու և մանաւանդ ասաբախանցիների մէջ պատուաստելու համար նա քանի կռիւներ է մղել, քանի քանի ազդեցիկ մարդկանց միջնորդութիւններ է մերժել, քանի քանի անգամ ազգային ժողովներում սպառնված է եղել դնելու իր ուժեղ veto-ն և այդպիսով չը դաւաճանելու իր քարոզած և փայփայած սկզբունքներին։
— Աւելի լաւ է ես կը հրաժարվեմ ձեր առաջնորդը լինելուց, իսկ այնուհետև դուք գիտէք։
Ահա ժողովներում, երկար վիճաբանութիւններից յետոյ, մի քանի անգամ արտասանած նրա խօսքերը։
Եւ իսկապէս. հարկաւոր էր անպայման ունենալ Արիստակէս սրբազանի նման ուժեղ կամք, անսասան, ժայռ բնաւորութիւն, անկեղծ համոզմունքների խորութիւն, որ կարելի լինէր արմատախիլ անել տարիներով սրբագործված սովորութիւնները։
Իր այդ նպատակը իրագործելու համար և միևնոյն ժամանակ ի նկատի առնելով այն տխուր հանգամանքը, որ Ներսիսեան և մեր միւս թեմական դպրոցները բացվելու օրից Աստրախանը ոչ մի աշակերտ չէ ուղարկել այդ դպրոցները, ուստի և Արիստակէսը ամեն կերպ աշխատեց, որ թէ Աստրախանից և թէ թեմի քաղաքներից ամեն տարի աշակերտներ ուղարկվեն հասարակութեան հաշւով այդ դպրոցները, որտեղ սովորելով դառնան ժամանակին արժանաւոր հոգևորականներ և ուսուցիչներ։
Ահա 1898 թ. առաջին անգամ Աստրախանից երկու աշակերտներ ուղարկվեցին Ներսիսեան դպրոց տեղիս Աղքատաց Հա-

Սօֆիա.—Ի պատասխանի Սարաֆովի առաջադրութեան՝ բօլգարական կապիտանի սպանութեան առիթով՝ Թիւրքաց արտաքին գործերի մինիստր Րիֆաա-փաշան Բ. Դրան կողմից յայտնեց խորին ցաւակցութիւն և ասաց, թէ կառավարութիւնը պատուիրագրել է կատարել խիստ քննութիւն, որի հետեւանքն այն եղաւ, որ երեք թիւրք զինուորներ կալանաւորված են։

—

Կազաբլանկ.—Մազագանում կենտրօնացած մախզէնի զօրքերը մեկնեցին Րաբատ և Զէմուր։

—

Վիէննա.—«Ֆրէմդէնբլատը» մարոկկեան հարցի մասին գրում է, որ կաբինէտները Ֆրանսիայի հաւաստիացումներին վստահութեամբ վերաբերվեցին. մի քանի լրագիրների հաղորդած լուրերը տարաձայնութիւնների մասին մտացածին են։

—

Օպօրտօ.—Արտասահմանեան նաւերի դատարկելը և բեռնելը կատարվում է զինուորների հսկողութեամբ։ Բրագում ամբոխը յարձակվեց կաթօլիկական լրագրի խմբագրութեան վրա։ Դրօշակներ ունեցող տները ենթարկվեցին աւերածութեան։

—

Բէլգրադ.—Թագաւորի Ֆրանսիա այցելելու վճիռը ընդունվեց վերին ատեանի համակրանքով։

—

Պարիզ.—Ֆալիէրը նախաճաշ տուեց ի պատիւ դանիական թագաւորական զոյգի։

—

Բրիւսէլ.—Պալատ։ Լիբէրալները և սօցիալիստները օբստրուկցիաներ են կատարում կղերական կառավարութեան դպրոցական օրինագծի առիթով։ Պալատում աննկարագրելի անկարգութիւն է։ Պրիսատները անջատեցին [illegible]

—

Մէկսիկա.—[illegible]

[illegible]

ՀԵՌԱԳԻՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 մայիսի

Պէկին.—Աշնանը տեղի են ունենալու Պէկինի մօտերը գտնվող զօրքերի վարժութիւնները։

—

Մուկդէն.—Եկաւ նոր գեներալ-նահանգապետ Չժաօէրսիւնը։

—

[illegible]

Տօկիօ.—[illegible] 400,000 [illegible] 173,000 [illegible] 319,000 [illegible] 80,000 [illegible] 68,000 [illegible] 100,000 իէն։ [illegible]

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԽՄԲԱԳՐ. XV ԿՈՆԳՐԷՍԸ ՀՌՈՄՈՒՄ

III*)

Հռոմ, 9 մայիսի (ն. տ.)

[illegible] շարժուածքից, աչքերից ու ճակատից իմանալ, թէ ինքը, դաշնակցութեան հիմնադիրը, ուրեմն և նրա ամենամերձաւորն ու հարազատը, ում կողմն է։ Առաջին քուէարկութեան մէջ տարբերութիւնը միայն 4 ձայնով է աւելի յօգուտ մենամարտութեան. և ահա փոքրամասնութիւնը վերջին ճիգն է թափում, առաջարկում է այս տարի էլ յետաձգել եզրակացութիւնը։

Բայց մենամարտութեան կողմնակիցները պահանջում են չը յետաձգել և առաջարկում են նորից քուէարկել։ Եւ այժմ, համարեա $^{2}/_{3}$-ական ձայնով, վճռվում է՝ մենամարտութիւնը չէ արգելվում լրագրողների մէջ։

Սա վճիռն է, իսկ հրապարակի վրա է բարձրագոյն դատարանի հարցը, որն անշուշտ կը մշակէ պարտաւորական օրէնք անդամների համար՝ նախ դատարանի բարձրագոյն ատեանը հասցնել վէճը և ապա, եթէ բաւարարութիւն չը տրվի կողմերին ու կօնգրէսի վերջնական վճիռն էլ չը գոհացնէ, այն ժամանակ լրագրողներն ազատ են իրանց հաշիւները զէնքով տեսնելու։

Մենամարտութեան առիթով, ես դեռ Լօնդօնի կօնֆերանսում կօնգրէսխօսներից շատերին ընդարձակ գաղափար էի տուել մեր երկրում մենամարտութեան տաբօրինակ ձևի մասին։ Արփիարի սպանութիւնը, «Մշակի» թղթակից Մուշեղ Տէր-Օհանեանին սպանելը Կրասնովօդսկում, Բիւզանդ Քէչեանի և այլոց ծեծվելը նորանոր փաստեր են։

Այս նիստից յետոյ ժամը 20-ին ցուցահանդիսում ի պատիւ մամուլի հրաւէրք էր։ Ընտիր արձաններն իրանց վիթխարի մեծութեամբ գրաւում են դիտողի ուշադրութիւնը։

Մեծ սրահում մի խումբ կանայք, խեղակական մեծութեամբ, շղթայակապ ընթանում են։ Առաջին կինը ուժասպառ՝ անհաւասար մաքառման մէջ ընկել է, սրա ետևինը կիսաընկած, երրորդը թեքված, սակայն շարքը շատ երկար է և միմեանց հետևող կանանց աչքերում յոյսի ցոլքը ուժեղանում է։ Կանանց հաւասարութեան խնդիրն է այս պատկերացնում։

Սրանց հանդէպ երկու ուրիշ անդրի բռնում են նայողին։ Երկու կին են զառամեալ հասակում։ Մէկի — աշխատանքի — երեսը, ճակատը, վիզը, ձեռները լի կնճիռներով, վիշտ ու աշխատանքը հոսում են երեսից։ Սրա հակառակ՝ նոյն տարիքում պճնասէր կինը, մարմար, բայց լկտի երեսով, ձեռներով։ Անկարող էք չը գրկել կնճռոտ ձեռները, շոյել, փայփայել։

Ահա հրեշտակը աշխարհ իջած և իր զոհ գեղեցկուհուն երկինք է կամեցում տանել, սակայն նա կարծէք կանգնած չէ, այլ թռչում է։ Ուրիշ շատ, մէկը միւսից աւելի ուշագրաւ գործեր կան պատկերասրահում. կան և նորագոյն շկօլայի կտաւներ։ Սակայն ժամանակ չը կայ այլևս դիտելու այսօր։

Վերադառնում ենք տուն և ժամը 20-ին պէտք է գնանք բանկէտ, որ իտալական մամուլը տալիս է ի պատիւ միջազգային մամուլի։

Եղանակն այստեղ էլ անձրևային է։ Վատիկանը պաշտօնապէս չը պիտի այցելենք, որովհետև, ինչպէս գիտէք, ընդհանուր, միջազգային մամուլը կողմնակից չէ պապի անսխալականութեան։

Մտել ենք, առանց մեր ժէտօնների, մի ընդհանուր պտոյտ արել միայն։ Կօնգրէսի և էքսկուրսների վերջանալուց յետոյ ի հարկէ մի քանի անգամ կայցելեմ և Վատիկանը։

Ամսիս 11-ին, առաւօտեան 7 ժամ 30 ր., պէտք է Նապոլիից ճանապարհվենք դէպի Պոմպէյ։ Վաղը կը գնանք Նապօլի, իսկ մայիսի 17-ին և 18-ին Տուրին ենք հրաւիրված։

Մինչև այդ՝ ես կը վերադառնամ Վենետիկ, Ֆլօրանս և ապա Միլան։

Սէն Գոտարդի շրջակայքում ամերիկական մի մեծ ընկերութիւն կայ, և դեռ միակն է աշխարհում, որ իտալական գալերէյներից արտանկարում և էլէքտրականութեամբ ձիթանկարում է հազարաւոր պատկերներ ու աշխարհիս ամեն ծայրերն ուղարկում։ Սրանք շատ թանգ արժեն և ամենափորձված աչքը կարող է միայն գանազանել այս նկարները ձեռքով նկարվածից։ Ահա այս գործարանն եմ կամենում այցելել, որի հրատարակութիւններից մի քանի հատ կան մեր սալօնում։

Ներեցէք, որ առ այժմ հնարաւորութիւն չունեմ գէթ թռուցիկ նկարագրել անման քաղաքի արդի տեսարանը, նիստն ու կացը։ Հռոմը մի խառնուրդ է այժմ. հին շինութիւնների արանքում նոր պալատանման տներ։ Մեր թաղը ամենաաղմկալիցն է և երեկոները ամբողջ փողոցները, մայթերը լի են ժողովրդով։ Տ. Նազարեան

*) Տես «Մշակ» № 94.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱՆՋՐԴԻ ՀՈՂԵՐԻ ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

«Մշակի» № 90-ում Գ. Մուրադեանի առաջարկը, հիմնել մի բաժնետիրական ընկերութիւն Կովկասի անջրդի հողերը ոռոգելու և բնակեցված վայրերին առողջ ջուր տալու համար, համակրութեան արժանի մի առաջարկ է, ուստի և պէտք է արձագանք գտնի այն բոլոր մարդկանց սրտերում, որոնց համար թանգ է իրանց բնագաւառի կուլտուրական առաջադիմութիւնը։ Ամեն տեղ, Կովկասի ամեն մի վայրում, ուր կայ փոքր ի շատէ բնակչութիւն և մշակութեան համար յարմար հող, զգացվում է ջրի պակասութիւն, և այդ՝ ոչ միայն հողերի ոռոգութեան համար, այլ նաև զգացվում է խմելու մաքուր ջրի պակասութիւն, մինչդեռ՝ այդպիսի վայրերի կողքին շատ դէպքերում ջրերի ահագին քանակութիւն կորչում է առանց որևէ օգուտ տալու երկրի բնակչութեան։ Մի տեղ նա կորչում է, որովհետև բնութիւնը նրան հոսեցնում է ձորերի մէջերով և ոչ մի արհեստական աշխատանք չէ գործադրված նրան նպատակայարմար ուղի տալու, մի ուրիշ տեղ նա շատ ցածր է հոսում հողի մակերևոյթից, վերջապէս այնպիսի պատճառներ, որոնք չը պիտի գոյութիւն ունենային՝ ներկայ կատարելագործված տեխնիկական պայմաններում։

Մի երկրի տնտեսական դրութիւնը կախված է գլխաւորապէս այն բանից, թէ ինչ չափով շահագործվում են երկրի բնական հարստութիւնները. որքան մեծ է մի երկրի բնութեան ծոցից դուրս բերված արժէքաւոր նիւթերի քանակը, այնքան և հարուստ է նա. եթէ մարդիկ դադարեն բնութեան ծոցում թաղնված գանձերը յայտաբերելուց՝ շատ չի անցնի և կը տիրէ ընդհանուր նիւթական քայքայում, որովհետև առանց նորի՝ եղած հարստութիւնը շատ շուտ է սպառվում, ոչնչանում։

Ահագին տարածութեամբ անպէտք կամ շատ չնչին արդիւնք արտադրող անջրդի հողեր կան մեր երկրի զանազան վայրերում, որոնց վրա կարծես թէ ոչ մի հետաքրքիր ակնարկ, ոչ մի քննական հայեացք չէ ձգված։ Մնում են նրանք արևի կիզիչ ճառագայթների տակ աննպատակ, անհիւրընկալ. անցնում ենք նրանց մօտով, հազիւ մի ակամայ հայեացք ձգելով նրանց խանձված երեսին։ Բաւական է՝ ինչքան անտարբեր գտնվեցինք նրանց վերաբերմամբ. մեր սեփական շահը պահանջում է այլ ևս չը յետաձգել միջոցներ որոնելու, որ նրանք արգասաբեր լինեն և մեզ կերակրեն։ Ես էլ համոզված եմ, որ հողեր ոռոգելու նպատակ ունեցող մի բաժնետիրական ընկերութիւն թէ իր անդամներին անմիջական մեծ նիւթական շահ կը տայ և թէ երկրի ընդհանուր տնտեսական բարձրացման կը նպաստի, ի հարկէ եթէ գործի գլուխ անցնեն լուրջ և փորձառու մարդիկ։ Թէ որքան շահաւէտ է մի այդպիսի ընկերութիւն իր անդամների համար՝ կարող եմ մի կենդանի օրինակ բերել, հաստատելու միւս կողմից Գ. Մուրադեանի իրաւացիութիւնը, ստորերկրեայ ջրերից օգտվելու հեշտութեան և նպատակայարմարութեան վերաբերմամբ։

Ջիբուտի քաղաքը ֆրանսիական մի գաղթականութիւն է, որը գտնվում է Ադենի ծոցում, Բաբ-էլ-Մանդէբի նեղուցի մօտ, աֆրիկեան ափում. Աբիսինիայի առաջին նաւահանգիստն է, որը երկաթուղով միացած է նրա հետ։ Քաղաքը հազիւ [illegible] տարուայ գոյութիւն ունի, շնորհիւ իր [illegible] ցին և այն բանի, որ մօտակայքում կան [illegible] են ջրհորներ. Ֆրանսիան տիրապետում այդ անմարդաբնակ և ամայի վայրին՝ նպատակ ունենալով ճանապարհ ունենալ՝ Աբիսինիայի հետ հաղորդակցութիւն ունենալու համար. դեռ տասը տարի առաջ, քաղաքը 5—6000 բնակչութիւն ունէր, մասամբ աֆրիկական ցեղեր, խմելու համար գործածվող ջուրը 3—4 վերստ [illegible] րածութեան վրա գտնվող հասարակ ջրհորներից էր ստացվում։ Այնուհետև սկսվեց դրվեց երկաթուղու շինութեան, թէ բնիկների և թէ եւրոպացիների թիւը կրկնապատկվեց, շոգենաւերը սկսեցին աւելի յաճախ հանդիպել և մի օր էլ եկան մի քանի երկրաչափներ և իրաւունք ստացան խմելու ջրի շահագործումը, կանալիզացիայով քաղաք բերելու և ամեն կողմ թէ հաստատութիւններին և թէ մասնաւոր տներին ջուր մատակարարելու։ Անցաւ այդ օրից հազիւ մի տարի, և մէկ էլ քաղաքում աղբիւրներ հոսեցին, և չքացան ջրկիր ուղտերի և էշերի կարաւանները։ Օրինակ վերցնելով այդ ընկերութիւնից՝ մասնաւոր անհատներ հորեր սկսեցին փորել և ջրհան մեքենաներով բարձրացնելով ջուրը ամայի և մի ժամանակ անապատ կարծված հողերը սկսեցին ոռոգել և պարտէզներ ու բանջարանոցներ հաստատել։ Այսօր այդ անապատ երկրի տեսքը բոլորովին կերպարանափոխվել է և ոչ մի ազատ հող այդ ստորերկրեայ ջրերի րայօնում չէք գտնի։ Գ. Արաքեան

Ախալցխա

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ՔԱՂԱՔՈՒՄ ԵՒ ԳԻՒՂՈՒՄ

—

Հայ կինը առաջ չէ գնում, օրվայ հարցերով և հոգսերով չէ հետաքրքրվում, մի շրջանում աչքի ընկնող առաջադիմութիւն հայ կնոջ մէջ չէ երևում, մինչդեռ օտար ազգերի կանայք օրէ-ցօր առաջ են անցնում, թողնելով մեզ շատ հեռու։

Թողնենք ժամանակակից հայ կնոջը օտարների հետ համեմատելը. թոյլ տուէք ինձ համեմատել հայ քաղաքացի կնոջը հայ գիւղացի կնոջ հետ. դրանով մասամբ կը բերէ է մխիթարվել՝ տեսնելով, որ իսկապէս հայ կինն օժտված է գովելի յատկութիւններով և բարձր ձգտումներով։

Հայ գեղջկուհին չունենալով ուսում, գիտութիւն, կրկին բարձր է հայ քաղաքացի կնոջից։

Մի զարմացէք. ահա թէ ինչու։

Հայ գիւղացի կինը կատարում է իր մարդասիրական պարտականութիւնը դէպի ընտանիքը, դէպի գիւղացի հասարակութիւնը, դէպի հարևանը (նրա համար այդ միևնոյն է, լինի օտար կամ հայ). մի որոշ հասարակական պարտականութիւն նա գիտակցօրէն կատարում է։

Հայ գիւղացի կինը, հարուստ կամ չքաւոր, բաւական է որ լսեց թէ գիւղում մէկն օգնութեան կարօտ է, իսկոյն հասնում է կարօտեալին օգնութեան. նա պատրաստ է իր ունեցածից մաս հանել կարօտեալին, օգնում է ինչքան թոյլ են տալիս իր միջոցները. նրա սիրտը միջնորդների կարօտ չէ։

Հայ գիւղացի կինը կատարեալ անտեսուհի է. գիշեր-ցերեկ աշխատում է իր ընտա-

---

գաբարձութեան հաշւով։

Յունիս ամսի շոգ օրերից մէկն էր, երբ արդէն պատրաստ գնացինք սրբազանին հրաժեշտի ողջոյն տալու և նրա օրհնութիւնը առնելու. նա մեզ խրատելուց յետոյ՝ մեկնեց ձեռքը և տուեց երկու նամակ։

— Այս երկու նամակները Թիֆլիսում կը յանձնէք իրանց գրված հասցէների համեմատ, և նրանք ամեն կերպ կօգնեն ձեզ։

Նամակներից մէկը Ներսիսեան դպրոցի այն ժամանակվայ հոգաբարձու և «Մշակի» խմբագիր Ալ. Քալանթարի, իսկ միւսը՝ նոյն դպրոցի տեսուչ՝ Սամուէլ Բալադեանի անուններով էին։ Եւ յիշեալ պարոնները նամակներն ստանալուց յետոյ՝ չը զլացան, ի հարկէ, ամեն կերպ օգնելու և դպրոց ընդունել տալու հազարաւոր վերստեր կտրած Ռուսաստանի աշակերտներիս։

Այնուհետև, համարեա, ամեն տարի թէ Աստրախանից և թէ թեմից աշակերտներ էին ուղարկվում Ներսիսեան դպրոց և ճեմարան։

Սակայն Արիստակէս սրբազանի այդ մտադրութիւնը միայն առ ժամանակեայ միջոց էր կրթված հոգևորականներ պատրաստելու. սրա հետ միասին նա գիշեր ցերեկ մտածում էր Աստրախանում թեմ. դպրոց ունենալու մասին և եկած օրից առիթ չէր բաց թողնում նորանոր անգամ միջամտելու թէ ժողովրդի և թէ կառավարութեան առաջ։ Նրա ջանքերով կառուցվեց թեմական դպրոցի հոյակապ և գեղեցիկ շէնքը։

Թեմական դպրոցին նիւթականապէս օգնելու նպատակով, նա հիմնեց Աստրախանում մոմավաճառութեան պահեստ, որը մոմ է մատակարարում թեմի եկեղեցիներին և որի տարեկան արդիւնքի որոշ մասը կանոնադրութեան համաձայն պէտք է յատկացվի թեմ. դպրոցին, իսկ մինչև դպրոցի բացվելը նրա արդիւնքով պէտք է Աստրախանից և թեմի քաղաքներից աշակերտներ ուղարկվեն թեմական դպրոցներ։ Այդ համակրելի հիմնարկութիւնը մինչև այսօր էլ շարունակում է իր գոյութիւնը նիւթական օգնութիւն հասցնելով պարբերաբար մեր այժմեան թեմական դպրոցին։

Տարիների երկար, եռանդուն և անխոնջ աշխատանքից յետոյ՝ իր առաջնորդութեան վերջին տարին, թէև բոլորովին հիւանդ դրութեան մէջ, բայց և այնպէս արժանացաւ Աստրախանի թեմ. դպրոցի բացման թոյլտուութիւնը ստանալու և անձամբ մասնակցելու նրա բացման հանդէսին։

III

Հայութեան կենտրոնից կտրված, ձմեռնային հաղորդակցութիւնից նոյնպէս (այն ժամանակ Աստրախանում չը կար երկաթուղի), Արիստակէս արքեպիսկոպոսի միակ հետաքրքրութեան և բաւականութեան առարկան Աստրախանում կազմում էր նրա գրական աշխատանքը։ Առաջնորդական պաշտօնական գրագրութիւնները վերջացնելուց յետոյ՝ նա նստում էր իր հին գրասեղանի առաջ—որի վրայի միակ զարդը կազմում էր հանգուցեալ մեծ հրապարակախօս Գր. Արծրունու ինքնաձեռն մակագրութեամբ սրբազանին ընծայած փոքրադիր պատկերը—և սկսում իր սիրած մանրակրկիտ գրական աշխատանքը, որ ժամանակի ընթացքում դնում էր հայ մարդու սեղանի վրա «Ամուսնական խնդիրներ», «Բահանայական խնդիր», «Շահխաթունեանցի», «Պատկերայարգութեան» և այլ նման պատմական մեծարժէք պատկառելի աշխատութիւններ։

Բացի Գր. Արծրունու պատկերից՝ նա իր պարապելու սենեակում պատից կախած ունէր իր մտերիմ բարեկամ բժշկապ. Ց. Գասպարեանի մեծադիր պատկերը։

Շատ յաճախ պատահում էր երեկոները նրա պարապելու ժամերին այցելել նրան, և եթէ պատահում էր երբևիցէ հարցնել նրա՝ ձեռքին ունեցած գրական աշխատանքի մասին և այդ աշխատանքը մի որևէ պատմական նիւթի մասին էր լինում, պէտք էր տեսնել թէ ի՛նչպէս նա ոգևորված, կարծես նոր ոյժ և եռանդ ստացած, սկսում էր պատմել այն նիւթի, նրա հետ կապված աղբիւրների և ընդհանրապէս այն ժամանակի մասին։

Նա խօսում էր երկար, համոզված և փաստերի վրա հիմնվելով, ցոյց տալով պատմական հարցերի խորը ուսումնասիրութիւն։

Այո, նա կատարեալ ուսումնասէր էր։

Անհամբերութեամբ սպասող՝ պօստից ստացված ռուս և հայ պարբերական հրատարակութիւնները մի առ մի ամենայն ուշադրութեամբ կարդացվում էին. քի՛չ է այդ. նշանաւոր դէպքերը և հարկաւոր տեղեկութիւնները կարմիր մատիտով նշան դրվում և համարները շատ խնամքով պահվում։ Երբեմն պատահում էր լրագիր կարդալ սրբազանի համար և եթէ շտապելով կամենում էիք լրագրի միջից շուտով աւելի հետաքրքրական յօդուածները կարդալ, նա իսկոյն կանգնեցնում էր ասելով.

— Խնդրում եմ, կարդացէք սկզբից առանց շտապելու, բոլորը հետաքրքրական է...

Արիստակէս եպիսկոպոսը ծանօթանալով որ Աստրախանում գոյութիւն ունի «Петровское общество» կոչված հնագիտական ընկերութիւնը՝ ներկայացրեց այդ ընկերութեանը Աստրախանի թեմին վերաբերեալ մի ընդարձակ ուսումնասիրութիւն, որը ընկերութիւնը իր նիստերից մէկում հետաքրքրութեամբ լսելուց յետոյ՝ ընտրեց նրա հեղինակին այդ ընկերութեան պատուաւոր անդամ։

IV

Պարապմունքներից ազատ ժամերին, ոչ միշտ, երբեմն, երբ աւելի տրամադրված էր լինում, Արիստակէս արքեպիսկոպոսը խօսում էր Էջմիածնի և նրա միաբանութեան մասին, սինօդում մտած կուլիսների, հանգուցեալ Կարա-Մուրզայի և ուրիշ պատահած դէպքերի մասին։ Նա լաւ ճանաչում էր միաբաններին, մանաւանդ հներին, և ընդհանրապէս լաւ կարծիքի չէր նրանց մասին, բացի մի քանիսից, որոնց անունները նա երբեմն տալիս էր։

Արիստակէս արքեպիսկոպոսը յարգանքով էր խօսում Միքայէլ—Գալուստ Տէր-Մկրտչեան—մասին և նրան համարում էր պատրաստված և խելօք անձնաւորութիւն։

— Եթէ երբևիցէ վիճակվի ձեզ գնալ Էջմիածին, այցելեցէք այդ հետաքրքրական մարդուն...,—ասում էր սրբազանը։

Նա մեծ ուշադրութեամբ հետևում էր Բագրատ վ. Վարդազարեանի Պարսկաստանի գործունէութեանը և, ըստ երևոյթին, չափազանց ուրախանում էր նրա արդիւնաւէտ գործունէութեամբ։

— Այդ երիտասարդ վարդապետին ես եմ ձեռնադրել. ճեմարանը աւարտելուց յետոյ՝ լաւ հակումներ և ձգտումներ նկատելով նրա մէջ՝ բերեցի հետս Աստրախան և վարդապետ ձեռնադրելով պաշտօններ տուեցի. այժմ շատ ուրախ եմ, որ լաւ գործունեայ, սիրված վարդապետներից մէկն է։ Նրանից ժամանակին լաւ եկեղեցական կը պատրաստվի։

Ահա Արիստակէս արքեպիսկոպոսի կարծիքը, որ նա ունէր մեր այժմեան համակրելի հոգևորականներից մէկի՝ Բագրատ վարդ. Վարդազարեանի մասին։

Սեդրակեանը երբեմն խօսում էր նաև հանգուցեալ Խրիմեան կաթողիկոսի մասին և ընդհանրապէս դժգոհ էր երևում նրա բռնած դիրքից և գործունէութիւնից։

— Ինչքան աշխատեցինք Խրիմեանի կաթողիկոսութեան համար, որպէսզի Էջմիածինը մի քիչ կարգի բերենք, բայց մեր յոյսերը բոլորովին չարդարացան։ Խրիմեանին ես ճանաչեցի հէնց առաջին անգամը տեսնելիս, երբ իբրև Էջմիածնի պատուիրակներ՝ Հ. Առաքելեանի հետ ներկայացանք Երուսաղէմում նորընտիր հայրապետին և ես ողջոյնի ճառ արտասանեցի. ճառից յետոյ՝ ես իսկոյն մօտեցայ Հ. Առաքելեանին և ասացի, որ սխալվել ենք մեր ընտրութեան մէջ։ Եւ այդպէս էլ եղաւ...

Այնուհետև նա պատմում էր Արշէն երեցի քարոզի և իր «Ո՞վ հաւատացի» մասին «Մշակում»։

— «Ով հաւատացը» գրելուց յետոյ՝ մի

նիքի բարեկարգութեան համար, նա քայքայում է իր առողջ և հարուստ կազմուածքը ծանր աշխատանքների տակ ի սէր իր ընտանիքի։

Հայ գիւղացի կինը հաւատարիմ ընկերն է իր ամուսնու, ընկեր բառի բուն նշանակութեամբ. նա ընտանիքի հիմքն է, ամուսնու օգնականն է թէ տնային և թէ դաշտի գործերում, ապրում է իր եկամտի համեմատ։

Հայ գիւղացի կինն իբրև մայր նոյնքան ուշադիր և հոգատար է, որքան ինքն է հասկանում։

Բայց ինչ է ներկայացնում միևնոյն հայ կինը իբրև քաղաքացի, ապրելով մեծ ու փոքր քաղաքներում։

Հայ քաղաքացի կինը հասարակական պարտականութիւնը գիտակցօրէն չէ կատարում. նա եթէ հասարակութեան մի օգուտ է տալիս, միշտ միջնորդով է կատարւում։ Նա եթէ տեսնէ մի անօգնական կարօտեալի, անուշադիր կանցնի. կօգնէ այն ժամանակ, երբ կը դիմեն, կը խնդրեն. ինքնուրոյն բարեգործութիւն չը կայ, բարեգործութեան բուն նպատակն հայ կնոջ համար գոյութիւն չունի. շատ անգամ բարեգործութիւնը կատարւում է զուտ խաթրի համար։ Հասարակութիւնը նրա համար նշանակութիւն չունի։ Քաղաքացի կնոջ համար ընտանեկան բարեկարգութիւնն այնքան էլ նշանակութիւն չունի. նա աւելի արտաքինով է ապրում. տարէ-ցտարի աւելացնում է անտեղի ծախսերն, առանց տեղեկութիւն ունենալու ամուսնու եկամտին. նա ամենևին չէ մասնակցում ամուսնու հոգսերին. կարծես հայ կնոջ համար ժառանգական սովորութիւն է եղել՝ ընտանիքը կառավարել առանց մի որոշ չափ ու սահման ճանաչելու։

Հայ քաղաքացի կինն, իբրև տնտեսուհի—թէև կան լաւ տնտեսուհիներ ևս—իր չորս պատից հեռու չէ անցնում. մինչև անգամ, եթէ գրագէտ է, ոչնչով չէ հետաքրքրւում, և իր տնտեսութեան ձեր միևնոյնն է՝ ինչ որ ստացել է իր տատերից. ոչ մի նորութիւն, առողջապահական տեսակէտից, չէք գտնի ոչ նրա բնակարանում, ոչ մանկանոցում և ոչ խոհանոցում։

Վերցնենք հայ քաղաքացի կինն իբրև մայր, իբրև դաստիարակ։

Նա այդ պատասխանատու պաշտօնն ևս անուշադիր է թողնում։ Եթէ նա հարուստ է, շրջապատում է իր երեխային հազար ու մի անմիտ խաղալիքներով, յանձնում է օտար դաստիարակչուհիներին, և երեխան սովորում է ամեն լեզու՝ բացի իր մայրենի լեզուից։

Միջին դասակարգն էլ բաւական է որ մի օտար դաստիարակչուհի ձեռք բերեց, յանձնում է երեխային նրան, առանց հոգալու նրա բարոյական կրթութեան մասին. նրա միակ ցանկութիւնն է, որ երեխան օտար լեզուով խօսէ, և այդ բաւական է։

Ի հարկէ հայ կանանց մէջ ևս կան գիտակցօրէն գործող անհատներ, բայց դժբաղդաբար այդպիսիների թիւը շատ սակաւ է։ Քանի որ հայ քաղաքացի կինն այսքան անտարբեր է դէպի ընտանիքը, դէպի հասարակական գործերն ու իր երեխայի, ապագայ սերնդի կրթութիւնը, մենք չը պէտք է զարմանանք, եթէ հայ գիւղացի կինը մեզանից բարձր է. այն, որ մենք դրդելով ենք կատարում, նա կատարում է գիտակցութեամբ և յաճախ տան մեծերից ծածուկ. նրա սիրտն է թելադրում կատարել մարդասիրական պարտականութիւնները։

Մեր այս դժբաղդ իրականութեան մէջ՝ դեռ լինում են գանգատվողներ, որ հայերէն գրքեր գնող, կարդացող չը կայ, հայ գրականութեամբ հետաքրքրվող չը կայ, հայ մանկական թերթերը բաժանորդներ չունեն։

Մեր երեխաների կրթութիւնը գտնվում է այսպիսի հանգամանքներում. մենք իրաւունք չունենք պահանջող լինել. ովքեր պիտի լինեն հայերէն գրքեր ու թերթեր կարդացողները. չէ որ այդ անուշադիր կրթված սերունդն է կարդացողը, որն ամենևին տեղեկութիւն չունի իր մայրենի գրականութեան մասին։ Երկար կը մնանք այս աննախանձելի դրութեան մէջ, եթէ վերջապէս հայ մայրը հանդէս չը գայ ուղղելու իր սխալը. պէտք է աշխատել, որ փոքր երեխան մանկութիւնից սիրէ իր մայրենի լեզուն. սիրելով մայրենի լեզուն՝ կը սիրէ և մայրենի գրականութիւնը. և սիրել տուողն է միայն մայրը. իսկ եթէ նա անուշադիր կը թողնէ իր երեխայի կրթութիւնը, պարզ է, որ երեխան կը մեծանայ իբրև մի օտար և կատէ այն ամենը, ինչ որ հայկական է. և այդ՝ հայլին առող հայ երեխան կը մնայ միշտ օտարից էլ օտար, հայից էլ օտար։ Բայց միթէ նա մի օր չը պիտի դատապարտէ իր ծնողների անտարբերութիւնը դէպի իր մայրենի լեզուն, դէպի իր անհոգ դաստիարակութիւնը։ Այո, XX դարի հայ մայր, դու արժանի ես դատապարտվելու. դու մի մոռանար, որ դարեր են սահել, և հայ կինը ժառանգաբար հասցրել է իր մայրենի լեզուն իր մատաղ սերնդին. այժմ էլ մի խնայիր քո զաւակիդ, տուր նրան ժամանակակից ուսումն ու կրթութիւն, սովորեցրու նրան օտար լեզուներ՝ որքան միջոցներդ թոյլ են տալիս, առանձնապէս ուշադրութիւն դարձրու պետական լեզուի վրա, ներշնչիր երեխայիդ, որ այն ևս պարտաւոր է սովորել իբրև երկրորդ մայրենի լեզու. դրանով դու կը պատրաստես ապագայ մի օգտակար քաղաքացի, և մի ազնիւ հայ։

Ուրեմն, հայ կին, դու դաստիարակիր քո զաւակին բարոյական հիմքերի վրա, օգնիր կարօտեալներին առանց միջնորդի, եղիր ամուսնուդ կատարեալ ընկեր, խօսիր քո երեխայի հետ հայերէն. երկրագնդի միակ մայրն ես, որ երեխայիդ զրկում ես մայրենի լեզուից. կատարելով քո բոլոր բարձր և սրբազան պարտականութիւնները, դու ոչ թէ ընտանիքում մի մոռացված էակ ես, այլ հայ տղամարդուց շատ բարձր ես։ Այո, ճիշդ է, հայ տղամարդը դեռ չը գիտէ գնահատել իր ընկերուհուն, բայց մի յուսահատվիր և մի սպասիր խրախուսանքի. կատարելով քո պարտականութիւններդ ինքնուրոյն, դու կը լինես ապագայում բարձր ու գնահատելի։

Հայուհի

Մոսկվա, 23 ապրիլի

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Էջմիածնում հոգեհանգիստ ի յիշատակ Ալ. Մանթաշեանի

Վաղարշապատ, 30 ապրիլի

Ռուսաստանի համարեա բոլոր թերթերը հաղորդեցին բարեգործ Ալեքսանդր Մանթաշեանի վաղահաս և անփոխարինելի կորստի մասին։ Ամեն տեղից հեռագիրներ են տրվել հանգուցեալի ժառանգներին։ Ամեն տեղ և ամեն հաստատութիւններ հոգեհանգիստ են կատարել բարերարի համար։

Այսօր հանգուցեալի դիակը Թիֆլիսում յանձնվելու է հողին. Թաղման պատճառով այսօր Էջմիածնի մայր տաճարում կատարվեց հոգևորականների մեծամասնութեան ներկայութեամբ պատարագ, որից յետոյ և հոգեհանգիստ։ Պատարագիչն էր Աշոտ եպիսկոպոսը։

Պատարագից յետոյ հոգևորականները, գլուխ ունենալով Սուքիաս և տեղապահ արքեպիսկոպոսներին, վառված կերոններով Իջման Սեղանի առաջ կատարեցին հոգեհանգիստ։ Հոգեհանգստին ներկայ էր սինոդի պրօկուրորը, ճեմարանի տեսուչը և ուսուցիչներից, ինչպէս և բաւականին երկսեռ ժողովուրդ։ Ժողովուրդը այդ օրը թողել էր իր աշխատանքը և եկել եկեղեցի՝ բարերարի հոգու համար աղօթելու, յիշատակը յարգելու և նրա գործունէութեան մասին մի բան լսելու։ Բայց ցաւ ի սիրտ պէտք է ասել, որ միաբանութիւնից ոչ ոք ոչ մի խօսք չասաց հանգուցեալի մասին։ Այսպէս կատարվեց Էջմիածնի բարերարի հոգեհանգիստը՝ Էջմիածնի մայր տաճարում։

Վահան ք. Աղազադեանց

—

Հոգեհանգիստ Ալ. Մանթաշեանի յիշատակին

Զաքաթալա, 1 մայիսի

Այսօր պատարագից յետոյ, տեղիս ս. Գէորգ եկեղեցում հայոց դպրոցի հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կատարվեց նորոգ հանգուցեալ Ալ. Մանթաշեանի յիշատակին. հոգեհանգստին ներկայ էր աղօթողների երկսեռ հոծ բազմութիւն։ Պատշաճ ճառ արտասանվեց հոգեհանգստից առաջ։

Սօյզադէ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Երէկ, Թագաւոր Կայսրի ծննդեան օրը, զինւորական տաճարում պատարագից յետոյ կատարվեց գոհաբանական մաղթանք, որի ժամանակ Արսէնալի սարից պարպեցին սահմանված 21 թնդանօթներ։ Պատարագին և մաղթանքին ներկայ էին Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվ իր շքախմբով, Փոխարքայի զինւորական և քաղաքացիական մասերի օգնականներ գեներալ Շատիլօվ և սենատոր Վասացի, Փոխարքայի դիւանապետը, շտաբի կառավարիչը, քաղաքացիական և գեներալ նահանգապետները, գեներալիտէտը, բոլոր զօրամասերի հրամանատարները, քաղաքագլխի անձնափոխանորդը, քաղաքային վարչութեան անդամները և այլն։ Պատարագիչն էր Վրաստանի էկզարխ Իննօկէնտի արքեպիսկոպոսը։ Մաղթանքից յետոյ տաճարի բակում տեղի ունեցաւ զօրահանդէս։ Նոյն օրը գոհաբանական մաղթանքներ կատարվեցին Վանքի աւ. եկեղեցում, կաթոլիկների և բողոքականների աղօթատներում, հրէաների սինագոգում, մահմէդականների մզկիթում։ Քաղաքը ցերեկով զարդարված էր դրօշակներով, իսկ երեկոյեան լուսավառված էր։ Կառավարական, քաղաքացիական և կրթական հաստատութիւններում պարապմունքներ չը կային։

◆ Վաղը, կիրակի, մայիսի 8-ին, Վանքի աւագ եկեղեցում կը մատուցվի պատարագ և կը կատարվի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ վաղամեռիկ Չութակահար Դաւիթ Դաւթեանի յիշատակին։ Պատարագին կերգէ Ներսիսեան դպրոցի խումբը։ Հոգեհանգստեան կարգի հանդիսադիրն է լինելու Թեմիս առաջնորդական տեղապահ Եփրեմ եպիսկոպոսը։ Պատարագի սկիզբն է առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ին, իսկ հոգեհանգիստը՝ կէսօրվայ ժամը $12^1/_2$-ին։

◆ Կովկասի Փոխարքան թոյլատրեց ձրի ու էժանագին ճաշարանների և թէյարանների ընկերութեան վարչութեանը ընկերութեան միջոցները շատացնելու համար կազմել 600 րուբլու վիճակախաղ։

◆ Կովկասի Փոխարքան թոյլ տուեց խաղալ Կովկասի բեմերի վրա վրացերէն «Ազատութեան արքան» 5 գործ. դրաման, թարգմ. Ալ. Իմէդաշվիլիի։

◆ Պետերբուրգում մայիսի 5-ին, ժող. լուսաւորութեան մինիստրի նախագահութեամբ կայացաւ բարձր կրթական հաստատութիւնների խնդրով զբաղվող յանձնաժողովի խորհրդակցութիւնը։ Կովկասեան ներկայացուցիչները պնդել են Թիֆլիսում համալսարան բանալու անհրաժեշտութեան վրա՝ թէ բժշկական ֆակուլտէտով և թէ ֆիզիկո-մաթեմատիկական՝ ագրոնոմիական բաժանմունքով։

◆ Հասարակական ակումբում այսօր տեղի կունենայ այս սէզոնի վերջին երեկոն։ Դասախօս Ա. Յովհաննիսեանց կը կարդայ ռեֆերատ հայ գրող Շիրվանզադէի գրական գործունէութեան մասին։ Ռեֆերատից յետոյ կը լինի գրական-երաժշտական բաժին մասնակցութեամբ յայտնի սիրողների և սիրողուհիների։

◆ Բարձրագոյնս հաստատված Պետական Խորհրդի և Դումայի ընդունած կանոնների համաձայն, 1911 թ. անշարժ կալքերից առնվելու են տուրքեր—Թիֆլիսի նահանգում՝ 253,000 ր., Գանձակի նահ.՝ 38,000 ր., Բաթումի շրջ.՝ 56,000 ր., Կարսի շրջ.՝ 115,000 ր., Բագուի նահ.՝ 325,000 ր., Երևանի նահ.՝ 38,000 ր. և այլն։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը, համաձայն դումայի որոշման, յանձնարարեց քաղաքային հողաչափ Մելիք-Ալահվերդեանին կազմել մանրամասն պլան՝ բաժանելու մանր մասերի Նաւթլուղում 156 դեսեատին հողաբաժինը վաճառելու համար։ Ստացված հասոյթը տրվելու է յօգուտ Թիֆլիսի ապագայ համալսարանի։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը 3,000 ր. է յատկացրել ընդարձակ չափերով քաղաքի փողոցները ամառը ջրելու համար։

◆ Քաղաքային վարչութեան զինւորակոչական ատեանը արդէն ձեռնարկել է ստուգելու այն երիտասարդների ազգանունները, որոնք հոկտեմբերի վերջերին կանչվելու են զինւորական ծառայութեան։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

ՏՐԱՊԻԶՕՆԻ «ԲԺԻՇԿ» ԱՄՍԱԹԵՐԹԸ ԵՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆԸ ՄԵԶԱՆՈՒՄ

Մեծ ուրախութիւն պատճառեց մեզ Տրապիզօնում նոր լոյս տեսնող՝ դոկտոր Վ. Ղազարեանի «Բժիշկ» ամսաթերթը. վաղուց նկատելի է մեր պարբերական մամուլի մէջ բժշկական օրգանի բացակայութիւնը։

Ինչպէս թերթի համարից, նոյնպէս և խմբագրութեան խոստումներից երևում է, որ թերթը պէտք է ունենայ մի շարք բժիշկ աշխատակիցներ. շատ ուրախալի է այդ, և եթէ մեր թիւրքահայ պարոնները չը խնայեն իրանց 20-ական ղրուշները՝ բաժանորդ գրվելով, կարելի է ենթադրել, որ մօտ ապագայում կարող են մի պատկառելի բժշկական օրգան ունենալ։

Գալով թերթին՝ պէտք է ասել, որ նա ունի որոշ պակասութիւններ, որոնք անշուշտ ժամանակի ընթացքում կուղղվեն։

Բովանդակութիւնը առաջին համարի՝ բաւական լաւ է։ Առողջապահական բաժնում «Նախաբանի տեղ» յօդուածում դոկտ. Մ. Կ. Մալաքեան մի առողջ ընդհանուր ակնարկ է ձգում առողջապահութեան վրա. երևի նա մօտ ապագայում կը շարունակէ ընտրած նիւթը, անցնելով ընդհանուրից մասնաւոր առողջապահական պայմաններին։ Այս բաժնին ամեն ոք պէտք է առանձնապէս ուշադիր լինի, որովհետև, ինչպէս ինքը դոկտ. Մալաքեանն էլ հաստատում է, «աւելի հեշտ եւ լաւ է հիւանդութեան մը առաջքը առնել առողջապահութեամբ, քան թէ յետոյ բժշկել»։

Շնորհալի է կազմված և խմբագիր դոկտ. Վ. Ղազարեանի «Ջերմամիզութիւն» յօդուածը։

Աչքի է ընկնում և Լօզմանի յօդուածը։

Պակասութիւններ նկատելի են բովանդակութեան մէջ, նիւթի աննպատակայարմար զանազան բաժանումներով. օրինակ՝ երիտասարդներու բաժին, վեներական ախտեր։

Ներկայ համարի մէջ չը կայ ոչ մի նըկար, այն ինչ վատ չէր լինի, հէնց օրինակ ոստոսնակ-տրիպէրի կամ, ինչպէս ինքն է անուանում, ջերմամիզութեան մասին խօսելիս՝ եթէ ցոյց տրվէր և տրիպէրի գօնօկօկ կոչված մանրէն, որով այդ հիւանդութիւնը ընթերցողի մտքի մէջ աւելի լաւ կը տպաւորվէր և ամբողջական գաղափար կը տար։

Լեզուն բաւական խրթին է. բացի այդ՝ գործ են ածվում և աւելորդ ցիտատներ, ինչպէս օրինակ՝ հրաժարիլ նաեւ ի սատանայէ... եւ ամենայն...։ Նմանօրինակ ցիտատներ պէտք է միանգամ ընդ միշտ դուրս ձգվեն մի քիչ ու շատ գիտական օրգանից։ Պակաս չեն նոյնպէս տպագրական սխալները։

Թերթի համարը բաղկացած է 24 մեծադիր երեսներից. գինը բաւական էժան է. տարեկան 2 ր. (20 ղրուշ)։

Մեր կարծիքով, շատ աւելի նպատակայարմար կը լինէր, եթէ դոկտոր Ղազարեան իր ամսաթերթը բժ. Վ. Արծրունու խմբագրութեամբ մի ժամանակ լոյս տեսնող «Առողջապահիկ» թերթին նմանեցնէր։

Ինչպէս վերև էլ յիշեցինք, մեր գրականութեան մէջ նկատելի է բժշկական օրգանի թերութիւնը. ռուսահայերս վաղուց է, որ չունենք մի այդպիսի օրգան. այս խնդրին պէտք է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել, քանի որ ռուսահայերս ունենք որոշ չափով ժողովրդական բժշկական գրականութիւն։ Անշուշտ դրա համար անհրաժեշտ են որոշ պայմաններ՝ նախ լուրջ աշխատակիցներ ըստ մասնագիտութիւնների և դրա հետ միասին կարդացողների (բաժանորդների) ստուար քանակութիւն. նա պէտք է հարմարեցնել ժողովրդի պահանջներին. չը պէտք է տպագրել վայր ի վերոյ, թերատ յօդուածներ, դէս ու դէն ընկնելով, այլ սիստեմատիկ և ըստ հնարաւորութեան իւրաքանչիւր համարում, գոնէ որոշ չափով ամբողջ ու ամփոփ յօդուածներ. միւս կողմից՝ չը պէտք է լինի մի խմբագիր, այլ մի քանի՝ ըստ մասնագիտութիւնների. նոյնպէս սխալ ուղղութիւն է միշտ նոր-նոր հայերէն տերմիններ թխելը, այն էլ առանց յիշելու ռուսերէն կամ լատիներէն անունները. պէտք է հայերէնի հետ անխտիր դնել և ռուսերէն ու լատիներէն դարձուածները և կրկնողութիւնների ժամանակ միշտ կրկնել այդ անունները, որպէս զի այդպիսով ամբողջ ժամանակի ընթացքում իւրացնի այդ տերմինները։

Մեր ժողովրդական բժշկական գրականութիւնը, շնորհիւ մի քանի եռանդուն բժիշկների—ինչպէս Բաբայեան, Բուդաղեան, Տէր-Գրիգորեան, Վ. Արծրունի—ունի բաւական բժշկական գրքեր և յօդուածներ. հարկաւոր է ի մի հաւաքել այդ և կազմել մի հաստատուն հայերէն բժշկական տերմինօլօգիա և աշխատել միայն այդ տերմինօլօգիայով առաջ գնալ։

Մի այսպիսի բժշկական թերթ կարող էր որոշ չափով և կօօպերացիայի սկզբունքներին տեղ տալ։ Տասնեակ գիւղեր մեզանում զուրկ են հիւանդանոցից, նոյնիսկ չունեն ոչ մի բժիշկ. համաճարակների և տարափոխիկ հիւանդութիւնների ժամանակ խեղճ գիւղացին անմեղ զոհ է դալլաքների գործունէութեան։ Եթէ կօօպերացիայի շնորհիւ կարելի է բանալ գիւղերում դպրոցներ, անշուշտ այդ հնարաւոր է և հիւանդանոցների վերաբերմամբ և գիւղերին բժիշկներ մատակարարելու գործում. ընդհանուր ոյժերով մի քանի գիւղեր կարող էին ունենալ մի կենտրոնական հիւանդանոց (որի շինութիւնը և պիտոյքները կը նստէին մօտ 8—10,000 ր.), ուր ուրախութեամբ կը գնային թէ բժիշկներ և թէ բժշկուհիներ. քա-

---

երկու շաբաթ խցից չէի դուրս գալիս, որպէսզի զանազան աւելորդաբանութիւններով չը ձանձրացնէին ինձ...

Եւ իսկապէս՝ լրագրական այդ փոքրիկ պատասխան-յօդուածը հայ ժողովրդի առողջ մասի ուշադրութիւնը դարձրեց իր վրա և իր ժամանակին մի փոքրիկ շարժում առաջացրեց իր փաստացի, հմտալից, բայց կօրրեկտ բովանդակութեամբ։

Նա ազնիւ հակառակորդ և կռւող էր թէ լրագրական ասպարիզում և թէ կեանքում։ Նա ամենայն համբերութեամբ լսում էր իր դիմացինին կամ հակառակորդին՝ թէկուզ ինչքան զայրացած լինէր՝ և յետոյ տալիս էր իր կարճ, լակօնական, բայց իր մէջ շատ բան պարունակող՝ պատասխանը։

Ա՜խ, որքան ծանր էր նրա յանդիմանութիւնը, մանաւանդ արհամարհանքը. որքան ազդու էին նրա նկատողութիւնները. նրա ամեն մի խօսքը, կարծես, արճիճի ծանրութիւն ունէր։

Նա կամակոր և իր խօսքի իրաւատէրն էր. մինչև մի որևիցէ վճիռ արձակելը նա երկար, յաճախ շատ երկար մտածում էր, վճիռը արձակելուց յետոյ՝ նա անընդունակ էր իր խօսքը յետ վերցնելու, իր համոզմունքների հետ խաղալու։

Դրանք յատկութիւններ են, որ ունենում են սովորաբար մեծ մարդիկ...

V

Աստրախանի առաջնորդութեան վերջին երկու տարին Արիստակէս արքեպիսկոպոսը անցկացրեց սոսկալի տանջանքների մէջ, տառապելով իր հիւանդութիւնից, որ, ինչպէս ինքն էր ասում, քառասուն տարի է համարեա որ ունէր։ Նրա հիւանդութիւնը ճիշդ կերպով չէին կարողանում բժիշկները բնորոշել. մի քանիսը գտնում էին նրա մէջ կոյր աղիքի, միւսներն էլ լեարդի հիւանդութիւն։ Բայց տխուր փաստը այն էր, որ նա համարեա կէս դար տանջվում էր այդ հիւանդութիւնից և ուտելու վերաբերմամբ էլ խիստ դիէտ էր պահպանում։

Վերջին երկու տարին նա զգալի կերպով սկսեց նուազել և ստամոքսի ծակոցները և ցաւերը սկսեցին շատ շուտ-շուտ կրկնվել, նոյն իսկ շաբաթվայ մէջ մի քանի անգամ։

Բացի այն բժշկական խորհուրդներից, որ նամակով հաղորդում էր սրբազանին Թիֆլիսից նրա մտերիմ բարեկամ բժշկապետ Յ. Գասպարեանցը, և բացի այն բժշկական օգնութիւնից, որ հասցնում էին նրան Աստրախանի բժիշկները, խիստ ցաւերի ժամանակ միակ փրկարար օգնութիւնը ծառայում էր մօրֆին, որը սրսկելուց յետոյ՝ ցաւը աստիճանաբար հանդարտում և թմրութիւն էր գալիս, և մի քանի րօպէից յետոյ՝ հիւանդը կարողանում էր հանգիստ քնել։ Նա, այդ ուժեղ կամքի տէր մարդը, որ օպերացիաների ժամանակ նոյն իսկ ձայն չէր հանել, մի ախ չէր քաշել, պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս այդ հսկայ մարդը ընկճվում, փոքրանում և երբեմն նոյն իսկ մոռացվում էր այդ ցաւի և նրանից առաջացած ծակոցների առաջ։

— Երևի բազմաթիւ չը ձեռնադրած տղէտ տիրացուների անէծքն է, որ ես այսպէս տանջվում եմ...,—ասում էր երբեմն սրբազանը։

VI

1906 թ. ամառը Արիստակէս արքեպիսկոպոսը անցկացրեց Վլադիկավկազի մօտ գտնվող՝ Նալչիկ ամառանոցում։ Նա արդէն հրաժարվել էր Աստրախանի առաջնորդութիւնից, ուստի և շտապում էր օր առաջ հասնել Թիֆլիս և տեսնվել բժշկապետի հետ։

Սեպտեմբեր ամսին էր. սրբազանը պէտք է մի քանի օրից յետոյ արդէն մեկնէր Աստրախանից. և ահա վերջին օրերից մէկում, երբ նրա մնացած իրեղէնները և գլխաւորապէս նրա բազմաթիւ գրքերն էինք դասաւորում և դնում արկղների մէջ, յանկարծ ծառան ներս մտնելով յայտնեց, որ մի քանի մարդիկ են եկել և ուզում են տեսնել սրբազանին։ Արիստակէսը իսկոյն հրամայեց ներս ընդունել եկողներին և ինքն էլ գնաց վեղարը ծածկելու։

Ներս մտան մօտ 30 հոգի Աստրախանի հայ հասարակութեան՝ Արիստակէս արքեպիսկոպոսին յարգողների ներկայացուցիչները, պաշտօնական համազգեստներով, և շրջքով կանգնեցին, իսկ նրանցից մէկը առաջ եկաւ դէպի առաջնորդը և կարդաց հետևեալ ուղերձը.

«Նորին բարձր սրբազնութեան Աստրախանի հայոց վիճակի առաջնորդ սրբազան Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանին. Աստրախանի հայ հասարակութեան յարգող անդամներից՝ ուղերձ.

«Ձերդ բարձր սրբազնութիւն,

«Հրաժեշտի այս վերջին պահուն, երբ կեանքի հոսանքները ձեզ հեռացնում են մեզանից, մենք եկել ենք մեր խորին ցաւակցութեան հետ՝ մեր անչափ յարգանքն ու երախտագիտութիւնը յայտնելու մեր մեծարելի սրբազան առաջնորդին, որ 11 տարվայ ընթացքում, ինչպէս քաջ և արթուն հովիւ, պահպանում էր մեր թեմը իր կոչման բարձրութեան վրա կանգնած։

«Դուք հեռանում էք, այո, բայց գիտութեան այն տաճարը, թեմական դպրոցը, որ գլխաւորապէս ձեր եռանդուն ջանքերի արդիւնքն է, իբրև յաւիտենական կոթող կը յիշեցնէ մեզ և գալոց սերնդին այն լուսամիտ գործունէութիւնը, որ նուիրեցիք մեզ և որ պիտի անմահացնէ ձեզ Աստրախանի հայութեան համար։

«Եւ ահա ի դիմաց ձեզ յարգող այդ հասարակութեան, պատիւ ունենք յայտնելու ձեզ, որ ձեր բազմամեայ փայփայած և իրականացած ու բացված թեմական դպրոցի համար մենք հիմնում ենք ձեր մեծարելի անուան թոշակատու, որի համար և ամենայն յարգանօք խնդրում ենք հայրական օրհնութեան հետ և ձերդ բարձր սրբազնութեան թոյլտւութիւնը։

«Աստրախան, 14 սեպտեմբերի 1906 թ.»

Ուղերձին հետևում է 72 ստորագրութիւն։

Այդ ուղերձը կարդալուց յետոյ՝ գեղեցիկ արծաթէ թղթապանակի մէջ մատուցվեց այն սրբազան առաջնորդին։

Արիստակէս սրբազանը կարճ և ազդու պատասխանով իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնեց իրան ներկայացող մի խումբ մարդկանց և իր պատասխանի մէջ շեշտեց այն միտքը, որ ինքը ամբողջ 11 տարի ապրել է այդ ժողովրդի հացով և ինչ է տուել դրա փոխարէնը ժողովրդին—համարեա ոչինչ։

Եւ նա ցաւ յայտնեց, որ թէ արտաքին, թէ ներքին հանգամանքների և թէ իր հիւանդութեան շնորհիւ չէ կարողացել տալ իր ժողովրդին այն, ինչ որ հարկաւոր, անհրաժեշտ էր։

—

Երկու օրից յետոյ՝ «Կավկազ Մերկուրի» շոգենաւային ընկերութեան տեղիս նաւահանգիստը առաւօտեան ժամը 9-ին հաւաքվել էին թեմական դպրոցի ուսուցիչները, հոգաբարձուները, եկեղեցիների երեցփոխները և յարգողների մի խումբ՝ ճանապարհ դնելու իրանց սիրելի առաջնորդին, որ ամբողջ 11 տարի հոգևոր մխիթարութիւն էր տուել ժողովրդին։

Շոգենաւային երկրորդ սուլոցից յետոյ՝ բոլորը հաւաքվեցին շոգենաւի I կարգի փոքրիկ դահլիճը, որտեղ նստած էր նիհարած, նուազած և գունատված Արիստակէս արքեպիսկոպոսը։ Այստեղ ևս թեմական դպրոցի այն ժամանակվայ աւագ ուսուցիչ Յ. Մուրադեանը մի քանի տաք խօսքերով ողջերթ մաղթեց սրբազանին ի դիմաց թեմական դպրոցի ուսուցիչների և հոգաբարձուների, ցաւ յայտնելով որ թեմական դպրոցը այդպէս շուտ զրկվում է իր հմուտ ղեկավարից։

Հնչեց երրորդ սուլոցը և շոգենաւը անջատվեց և խլեց մեր աչքերից Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանին, այլ ևս երբէք չը տեսնելու պայմանով։

Աստրախան

Սարգիս ք. Ասլանեանց

նի որ մենք չունենք այսպիսի մի բժշկական օրգան, դրան կարող էին փոխարինել մեր օրաթերթերը պարբերական յաւելուածներով, աւելացնելով իրանց բաժանորդագինը, որով օրաթերթի բաժանորդները երկու շաբաթը կամ ամիսը մի անգամ հնարաւորութիւն կունենային ունենալու մի բժշկական ժուրնալ. ես համոզված եմ, որ մեր բժիշկները կաջակցէին խմբագիրների այդ գեղեցիկ ձեռնարկութեանը։

Ինչպէս լսում ենք, շատ հաւանական է, որ շուտով վերսկսվի բժ. Վ. Արծրունու «Առողջապահիկը», իսկ եթէ որևէ ձախորդութեամբ այդ չաջողվի, այն ժամանակ ցանկալի կը լինէր գոնէ միացեալ ոյժերով մի այդպիսի թերթի հրատարակութիւնը։

Դոքտոր Վ. Խաչատրեանց

Պետերբուրգ, 16 ապրիլի

ՄԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Այն բոլոր բանաստեղծներից, որոնք հիւրընկալվել են «Գարունի» վերջին՝ երկրորդ տետրի մէջ, թւում է, ամենաուժեղը և տաղանդաւորը՝ Ալէքսանդր Ծատուրեանն է։ Հասարակութիւնը, սակայն, նրան վաղուց է ճանաչում և նրա 25-ամեայ յոբելեանը արդէն տօնել է։

Ես երկար կանգ չեմ առնի նրա վրա։ Նրա ոտանաւորները հարթ և գողտրիկ են. նրանց մէջ դրված են մեծ խնամք, սէր և, մինչև անգամ, ոգևորութիւն։ Դրանք կաշառող հանգամանքներ են և կազմում են բանաստեղծի տաղանդի դրական կողմերը։

Նոյնպիսի ոգևորութեամբ և քանքարով գրված են և նրա վերջին «Գեղեցկութեան երգերը» «Գարունի» մէջ։

[illegible]

մէջ, իր ուրախութիւնների և դառնութիւնների մէջ։ Եւ այդ հիմնական միտքը, իբրև առանցք, ներս պէտք է դրված լինի ոչ միայն բանաստեղծների երգերում, այլ և բոլոր գեղարուեստագէտների, վիպասանների, հրապարակագիրների և գիտնական մարդկանց գրուածքների, երկասիրութիւնների և հետազօտութիւնների մէջ, այն բոլոր մարդկանց, որոնք՝ իրանց գործնական կեանքի մէջ, իրանց՝ Աստծուց տրված շնորհքից մատղվում են մի մասն, մի բաժին հանել հասարակութեան համար։

Մարդը ստեղծված է Աստուծոյ շնորհքով և Աստուծոյ պատկերով։ Նրան է պատկանում ամբողջ աշխարհը. հետևաբար, թւում է, նա պիտի լինի և մարդկանց մտքերի ու հոգացողութեան գլխաւոր կենտրոնական առարկան։

Սու. Ղուլեան

Մոսկվա

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կահիրէ, 30 ապրիլ (ն. տ.)

Ցորմէհետէ Հայկ. Ընդհ. Միութիւնը ըստացած է յարաճուն ծաւալում մը՝ բնագաւառի, ինչպէս և արտասահմանի մէջ, մասնայատուկ թերթի մը պէտքը հետզհետէ աւելի զգալի եղած է. այդ պէտքը ամեն օր կը մատնանշուի մեզի մեկէ աւելի մասնաճիւղերու կողմէ։

Կեդր. ժողովս, համոզուելով այդպիսի օրգանի մը օգտակարութեանը, սկզբունքով ընդունած է «Միութիւն» անունով առայժմ ամսօրեայ հանդէսի մը հրատարակութիւնը։ Ատիկա պիտի ունենայ կրկին առաւելութիւն, նախ՝ Միութեան նպատակին գործադրութիւնը, որպէս հանրօգուտ գիտելիքներու ընդհանրացում, ու յետոյ՝ Միութեան գործունէութեան համարատուութիւնը, օրը օրին՝ կանոնաւոր և մանրամասն։

Բայց որպէսզի այս ձեռնարկը՝ գէթ ներկայիս մէջ՝ բեռ չըլլայ Միութեան սնդուկին վրայ, քանի որ իր համեստ հասոյթները տակաւին ոչ իսկ կը բաւեն անհրաժեշտ ու անմիջական նպատներուն, կեդր. ժողովս՝ իր որոշումը գործադրելէ առաջ՝ յարմար սեպած է դիմել Միութեան բոլոր մասնաճիւղերուն, ներկայացուցիչներուն և առհասարակ համակիրներուն, հասկնալու համար թէ որ չափով կարելի պիտի ըլլայ ապահովել ծախքերը, ըստ այնմ վերջնականապէս գործին ձեռնարկելու համար։

Առաջադրուած հրատարակութիւնը՝ ինչպէս ըսինք՝ պիտի ըլլայ ամսաթերթի ձևով, հիմակուհիմա տասնըվեց էջով, տարեկան 6 ֆրանկի բաժանորդագրութիւնով։ Ազգային ականաւոր գրիչներու սիրայօժար աշխատակցութիւնը արդէն իսկ ապահովուած է։

Հանդէսին ուղղութիւնը պիտի ըլլայ՝ յօգուտ ժողովրդին, բացարձակապէս համաձայն Միութեան սկզբունքներուն և կեդր. վարչութեան հայեացքներուն։ Հաւատարիմ իր անունին ու կոչումին, «Միութիւնը» երբեք պիտի չզբաղի կրօնական և քաղաքական, ինչպէս անձնական և կուսակցական խնդիրներով. միշտ պիտի խոյս տայ բանավէճներէ։ «Միութիւնը» պիտի խօսի անխտրապէս ժողովուրդին ամեն խաւերուն, մտաւորականին ու շինականին, գիտունին և բանուորին։ Անիկա պիտի աշխատի միութեան կապը ըլլալ աշխարհի ամեն կողմը ցրուած հայութեան գաւառներուն, և աւելի մասնաւորապէս՝ Միութեան անդամներուն։ Իր պարունակութիւնը պիտի ըլլայ՝ գրական, գիտական, գեղարուեստական, ճարտարագործական, գիւղատնտեսական, առողջապահական և մանկավարժական, մէկ խօսքով՝ Միութեան գերագոյն ձգտումներուն արտայայտութիւնը եղող գրուածները։ Վերջապէս ամեն մէկ թերթին վերջին մասը պիտի ըլլայ տեսակ մը տեղեկագրութիւն Միութեան միամսեայ գործունէութեան. մասնաւորապէս պիտի հրատարակուին անդամացուցակները, հաշուեկշիռները և մասնաժողովներու կողմէ հասած կարևոր գրութիւնները։

Տարակոյս չունինք, թէ այսպիսի անկախ հրատարակութեան մը օգտակարութիւնը պիտի չվրիպի ձեր հոգածու նկատառումէն, և մենք այդ յոյսով է, որ կը խնդրենք ձենէ այժմէն մեր առաջադրութեան շուրջ բոլորել համակիրներու խումբ մը։ Սակայն որպէս զի կարելի ըլլայ մեզի գործը անյապաղ գլուխ հանել, անհրաժեշտ է, որ այդ համակրութիւնը արտայայտուի դրական եղանակաւ։

Ի դիմաց կեդր. վարչ. ժողովի
Ատենադպիր՝ Վ. Մալէզեան
Փոխ-ատենապետ՝
Արթին փաշա Եագուպ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. ԱՇՈՏ ԱԹԱՆԱՍԵԱՆԻՆ

Թիֆլիս, 28 ապրիլի

Կարդացի պ. Ա. Աթանասեան, ձեր բաց պատասխանը։

Բանից դուրս է գալիս, որ դուք ցանկանում էք ինձ «մի կերպ օգնած լինել» (скажите пожалуйста! ինչ վեհանձնութիւն) և յանձն էք առնում վերամշակել թարգմանութիւնս։

Պէտք է ասեմ ձեզ, որ ես մի օգնութեան կարիք չեմ զգում, նամանաւանդ ձեր օգնութեան, քանի որ մինչև այժմ ընդհակառակը տեսել եմ ձեր վերին աստիճանի տարօրինակ վերաբերմունքը դէպի մի ուրիշի աշխատանքը, որը աւելի քան պերճախօս կերպով վերջին անգամ արտայայտվեց ձեր «Բաց պատասխանի» մէջ։

Մինչդեռ ձեր կարծիքները և տրամադրութիւնները իմ թարգմանութեան վերաբերմամբ այնքան արագ և շուտ-շուտ են փոփոխվել, որ դժուարանում եմ հաւատ ընծայել և ձեր վերջին կարծիքին, որ իմ թարգմանութիւնը անաջող է։

Բայց թող փաստերը խօսեն։

Դեռ անցեալ ամառը պայմանաւորվեցանք ձեզ հետ, որ գրքի առաջի գլուխը թարգմանելով, դուք տալու էիք ձեր վերջնական կարծիքը իմ թարգմանութեան բաւարարութեան մասին։

Ես թարգմանեցի մի գլուխ և ուղարկեցի ձեզ Դիլիջան, ուր դուք էիք։

Ստացայ ձեզանից հետևեալ բովանդակութեամբ նամակը՝ «Կարդացի ձեր թարգմանութիւնը. ոճը պահպանված չէ. «նոքա—նրանք», «սոքա—սրանք» և այլն. կան և տառասխալներ. բայց ընդհանուր առմամբ բաւարար է։ Այսօր գրեցի Կուլտուրական Միութեան, որ փոխադրեն ձեզ աւանս 25 ռուբլի» (որը ի հարկէ ես չը ստացայ)։

Ապա թարգմանութիւնը աւարտելով յանձնեցի ձեզ, որի վրա դուք գրեցիք հետևեալ ձեր կարծիքը՝ «Համեմատեցի բնագրի հետ և գտայ, որ թարգմանութիւնը բաւարար է, լեզուն պարզ և մատչելի է, անհրաժեշտ է տպել բացատրիչ պատկերներով (56 հատ)։ Այս թարգմանութիւնը հայերէն կը բռնի 6—6½ տպագրական թերթ (նկարներով) կամ 180—186 երես»։ Տակը ձեր ստորագրութիւնը սեպտեմբեր 3-ին 1910 թ.։

Կուլտ. Ընկերութիւնը թարգմանութիւնը ձեզ յետ է ուղարկում, գտնելով անբաւարար։

Դուք յանձնում էք ինձ, առաջարկելով վերամշակելու նորից։

Եւ չը նայելով մեր պայմանի և ձեր տուած կարծիքի համաձայն ես կարող էի չընդունել ձեր առաջարկը, այնուամենայնիւ վերցրի թարգմանութիւնս, ամբողջովին նորից վերամշակեցի աշխատելով ուղղել բոլոր թերութիւնները և անհարթութիւնները։

Այդպիսով աշխատանքը կրկնակի կատարելուց յետոյ, արտագրեցի տպագրութեան համար մի-մի երեսի վրա՝ յանձնեցի ձեզ։

Այդ թարգմանութիւնը դուք սկզբում գտնում էիք աջող և բաւարար։ Ապա չը գիտեմ ինչ պատճառներից դրդված գտաք անբաւարար, յետոյ ձեր կարծիքը յանկարծ փոխվեց դէպի լաւը, արտայայտելով նոյն կարծիքը ինչ որ առաջին թարգմանութեանս մասին գրած էիք թարգմանութեան վրա։ Իսկ հիմա ձեր նամակում «Մշակի» մէջ նորից այլ կարծիք էք յայտնում։

Ի հարկէ այդպիսի այլ և այլ հովերով քշարկված կարծիքները, ինձ համար ոչ մի նշանակութիւն այլևս չեն կարող ունենալ, խոր համոզմունք կազմելով ձեր կարծիքների մասին, որ նոքա փոխվում են և կախումն ունեն «ի յանգամանս և ի պայմանս այլ և այլս»։

Օլգա Գենջեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Ստոլիպինը տեղեկացրեց Պետական Դումայի անդամ Գեգեչկօրիին, որ նրա հետ պատահած միջադէպի քննութիւնը յանձնված է գեներալ Նավրօցկիին։

✦ «Զէմշչինան» գրում է, որ հաւթարդիւնաբերողների մէջ իրարանցում է տիրում պարտքերի առիթով։

✦ Առաջին հերթին սենատորական քննութիւն է լինելու Մոսկվայի քաղաքային ինքնավարութեան մէջ։

✦ Ծովային մինիստրը մի միլիարդ ռուբլի է պահանջում կառավարութիւնից նաւատորմի վերահաստատման համար։

✦ Պետական Խորհրդի անդամ Դուրնովօյին աջակողմեանները կայարանում ցոյցով ճանապարհ դրին. Նիկոլայ արքեպիսկոպոսը ճառ արտասանեց նրա մատուցած ծառայութիւնների մասին։

✦ Մոսկվայի նախկին գեն.-նահանգապետ Դուբասովը լուրջ կերպով հիւանդ է։

✦ Երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէտի նախագահ ընտրվեց պահպանողական Սէյիդ-բէյը։

✦ Պարսից արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնը դեռ թափուր է։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

5 մայիսի

ԼՈՍ-ԱՆԺԷԼՈՍ։ Օդագնաց Գարեյին փորձնական թռիչքի ժամանակ ընկաւ և մեռաւ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Օդագնաց Լեբեդևը «Ֆարմանով» 10 րոպէ թռաւ չորս մարդկանց հետ։

ՌԷՅՄՍ։ Օդագնաց Պիէր Մարին բարձրանալով լէյտենանտ Դիւպիի հետ, քամու պատճառով վայր ընկաւ, գործիքի մէջ բենզինը բռնկվեց։ Դիւպին այրվեց. Մարիի դրութիւնը անյուսալի է։

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ։ Ցավաստ-Գուստի նահանգապետը պատուիրագրեց գրաքննիչին խրանց տպագրութիւնները չը ներկայացնող տպարաններին ներկայացնել այդպիսիները 7 օրվայ ընթացքում։

ՄՕՍԿՎԱ։ Ուժեղ փոթորիկ է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Դատական բարենորոգումների մասնաժողովը ցանկալի գտաւ հաստատել Պետրոգօրսկում նահանգական դատարան և մտցնել երդուեալ դատաւորների ինստիտուտ։

Արդարադատութեան մինիստրութեան դեպարտամենտի պետ պրինցը նշանակվեց քանտային գլխաւոր վարչութեան կառավարչի օգնական։

Առևտրի մինիստրութեան մասնաժողովը որոշեց մինիստրութեանը ենթակայ կրթական հաստատութիւններում մտցնել ֆիզիքական վարժութիւններ։

Հօնգկօնգը ճանաչվում է ժանտախտից անապահով։

Դատական բարենորոգումների մասնաժողովը ընդունեց ամուսնացած կանանց անձնական ու ստացուածքային իրաւունքները ընդլայնելու օրինագիծը։

Ճանապարհորդական հաղորդակցութեան մասնաժողովը անհրաժեշտ գտաւ յատկացնել ամեն տարի 15 միլիօն ռուբլի նաւահանգիստների կարգաւորման համար։

Բիւջէտային մասնաժողովը 20 ձայնով ընդդէմ 9-ի որոշեց ծովային մինիստրութեանը յատկացնել առանձին գումարներ Բալտիական ծովի չորս նաւերի կառուցման համար, ցանկալի գտաւ յատկացնել երեք միլիօն ևս տարրական կրթութեան կարիքների համար։

ԿԻԵՎ։ Ջերկասկի դումա որոշել է արձան կանգնեցնել Ազատարար-Թագաւորին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Դ-ր Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ

ՄԵԿՆԵՑ ՊԵՍՏԻԳՈՐՍԿ (Կովկասեան հանքային Ջրեր), որտեղ կընդունի հիւանդներին մինչև սեպտեմբերի 1-ը։

(Ե.Հ.Զ.) 1227. 100—80

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱՒԷՐ

Վաղը, կիրակի, մայիսի 8-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Քամոյեան ս. Գէորգ նորակառոյց եկեղեցում կայանալու է ծխական արտակարգ ժողով։

Օրակարգ.

1) Հոգաբարձութեան զեկուցումը եղբ. Բօղարջեանների նուիրատուութեան մասին։

2) Ներկայ տարվայ փետրվարի 20-ին ընտրված մասնաժողովի զեկուցումը երէցփոխ Ստ. Վարդապետեանի գործելակերպի մասին։

Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցու
Հոգաբարձութիւն

(ա. օ.) 475. 2—1

Լոյս տեսաւ
և վաճառվում է «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրավաճառանոցում
Սիմէօն Ցակովբեանի

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

Գրական-քննադատական վերլուծութիւնը
Գինն է 80 կոպէկ

Դիմել՝ Тифлисъ, книж. маг. „Гуттенбергъ", Г. И. Галустяну.

1911 թ. գրացուցակը ուղարկվում է ձրի։

(Շ. Հ.) 447. 3—3

ԿՈՎԿ. Հ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Լոյս տեսաւ Փիլիպոս Վարդանեանի անգլիերէն բնագրից լիակատար թարգմանութեամբ
ԼՈՒԻՍ ՔՕԼԷՍԻ

ԲԷՆ ՀՈՒՐ

I հատոր

II հատորը լոյս կը կը տեսնի մայիսի 20-ին։
Երկու հատորի գինը միասին 1 ր. 50 կոպ.։

Դիմել՝ Тифлисъ, Кавказское Армянское Издательское Общество, Бебутовская ул. № 25.

(Ե.Հ.Կ.) 461. 3—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ
Մատթէոս վարդապետի թարգմանութեամբ
1) Շ. ՍԵՆԵՕԲՈՍԻ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿ. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1814—1908 թ.

Ա. գիրք ԱՆԳԼԻԱ՝

(Քաղաքական նշանաւոր 12 գործիչների պատկերներով, 160 մեծադիր երես, գինը 50 կ., ճանապարհածախքով 60 կոպէկ։

2) Ա. ԼՕԶԻՆՍԿԻՑ

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ 1789 թ.

64 միջադիր երես, գինը ամեն տեղ 10 կ. 10-ից աւելի գնողներին և գրավաճառներին 25% զիջումն։

Դիմել՝ Эчміадзинскому Типографическому Комитету կամ Архимандриту Матеосу. Эчміадзинъ (Эрив. губ.)

(օ.մ.) 445. 5—4

ՀԻՊՆՈՍԻԶՄԻ

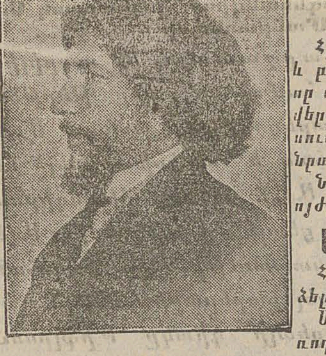

ԹՂԹԱԿՑԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍ

Հիպնօտիզմը սահմանված է լինել ամենաուժեղ միջնորդը բուժական կրթական և բարենորոգչական զարգացման մէջ։ Որ հիպնօզական երևոյթը գոյութիւն ունի և որ ամեն ոք ենթարկվում է այդ բնական ոյժի ազդեցութեանը, այլ ևս կասկած չի վերցնում։ Հիպնօտիզմի կարևորութիւնը ընդունված է բոլոր նրանցից, որոնք ուսումնասիրած են այս գիտութիւնը։ Հիպնօտիզմի հակառակ խօսում են միայն նրանք, որոնք սխալ են ըմբռնած ներշնչման օրէնքը։

Ներշնչման սկզբունքի մէջ է գտնվում աջողութեան և առողջութեան ուղին և ոյժի-մուտքը։

ՍՈՎՈՐԵՑԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ. ՍՈՎՈՐԵՑԷՔ ՆԵՐՇՆՉԵԼ։

Հիւանդութիւնը անբնական է. սովորեցէք դարմանել ձեզ ձեր հիւանդութիւններից ձեր սեփական հոգու զօրութիւնով։

Մտախորհուրդը ոյժ է. սովորեցէք ուղղել ձեր մտախորհուրդը յօգուտ ձեր առողջութեան, երջանկութեան և աջողութեան։

Մասնագէտ հիպնօտիստ Յարութիւն Շէքէրջեանը պատրաստած է մի թղթակցական կուրս հայերէն լեզուով հայերի համար։ Այս կուրսը պարզ և հասկանալի լեզուով պարզում և բացատրում է հիպնօտիզմի և մտքի ոյժի երևոյթը, և սիստեմի վերածված դասերով սովորեցնում է ընթերցողին այս «խորհրդաւոր» գիտութեան բոլոր գաղտնիքները։

Հիպնօտիզմ կարող է սովորել ամեն ոք։

Հիպնօտիզմի կուրսի արժէքի և այլ մանրամասնութիւնների համար պիտի ուղարկել 10 կոպէկի նամականիշ և ստանալ նոյն հեղինակի «Ինչպէս հիպնօզացնել» գրքոյկը։

Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Америка. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago Ill. U. S. A.

689. 100—89

PEPTONATE de FER ROBIN

ԵՐԿԱԹԱՅԻՆ ՊԵՊՏՕՆԱՏ ՌՕԲԷՆ'Ի

Իսկական երկաթային աղ, հեշտ ընդունելի, որ պատրաստել է պ. ՌՕԲԷՆԸ

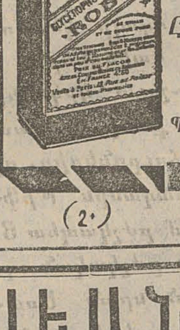

Ռօբէն'ի Երկաթը արագ ներգործում է ՍԱԿԱՒԱՐԻՒՆՈՒԹԵԱՆ, ԴԵՂՆԱԽՏԻ և բոլոր թուլութիւնների դէմ։ Տալիս է սնունդ եւ երբէք կապուլթիւն չէ առաջացնում։

ԱՅԴ ԴԵՂԸ ՈՉ ՄԻ ՀԱՄ ՉՈՒՆԻ։

Ընդունվում է օրական երկու անգամ՝ 10-ից մինչև 30 կաթիլ, ուտելու ժամանակ, ջրի կամ գինու մի փոքր քանակութեան մէջ։ Իւրաքանչիւր սրուակը բաւականանում է 3 շաբաթ կամ 1 ամիս։ Վաճառվում է դեղատներում եւ ամենալաւ խանութներում։ Պահանջեցէք փաթ. դրոշմը «ՌՕԲԷՆ» և գործարանատիրոջ անունը ՌՕԲԷՆ։ Խուսափեցէք անպէտք կեղծիքներից։

(2.) (M. 152675) 333. 12—4

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐ

Ա. Ա. Ա. Մ. ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ, ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ՊԵՍՏԻԳՈՐՍԿ.—Սէզոնը մայիսի 1-ից մինչև սեպտեմբերի 15-ը։ ԾԾՄԲԱՅԻՆ ՋՐԵՐ յօդացաւի, սիֆիլիսի, կաթուածի կաշուի և այլ հիւանդութիւնների դէմ։ ԵՍՍԵՆՏՈՒԿԻ.—Սէզոնը մայիսի 10-ից մինչև սեպտեմբերի 10-ը։ ԱԼԿԱԼԵԱՆ ՋՐԵՐ մարսողութեան խանգարման, ստամոքսացաւի և աղիքացաւի, լեարդային հիւանդութիւնների և այլոց դէմ։ ԺԵԼԵԶՆՕՎՕԴՍԿ.—Սէզոնը մայիսի 15-ից մինչև սեպտեմբերի 1-ը։ ՀՈՂԱՅԻՆ ՋՈՒՐ արեան պակասութեան, կանանց զանազան հիւանդութիւնների, երիկամունքային և լեարդային հիւ. դէմ և այլն։ ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿ.—Սէզոնը յունիսի 1-ից մինչև հոկտեմբերի 1-ը։ ԱԾԽԱԹԹՈՒՏԱՅԻՆ ՋՐԵՐ ուժասպառութեան, ստամոքսային մի քանի հիւանդութիւնների, ջղային, կանացի և այլ հիւանդութիւնների դէմ։

Ջրեր՝ վաննաների եւ խմելու համար, գիդրօպատիկ հիմնարկութիւններ, ցեխաբուժութիւն, բժշկութիւն ինգալեացիաներով, Նարզանի ածխաթթուատային գազով. կումիս, կէֆիր, մասսաժ, էլեքտր. և լուսաբուժութիւն, արեգակնային վաննաներ, բժշկական մարմնամարզութիւն ըստ Ցանդէրի, բէնդգէնօսկօպիա և բէնդգէնօտէրապիա, բաղնիք։ Զանազան մասնագէտ-բժիշկներ (մօտ 800)։ Եկւորները 40,000 հոգուց աւելի։ Էլեքտրաքարշ և լուսաւորութիւն, սանատօրիաներ, բուժարաններ, հիւրանոցներ, կաֆէներ, ճաշարաններ, ընթերցարաններ, ճեմելիքներ, ծաղկանոցներ, հրապարակներ՝ մանկական խաղերի համար, զբօսանքներ, լեռնային էկսկուրսիաներ, թատրոններ, սիմֆօնիական երաժշտախմբեր։ Մանրամասն տեղեկութիւնները ուղեցոյց-գրքի և յատուկ բրօշիւրների մէջ։

Տեղեկութիւնների համար դիմել՝ въ Управленіе водъ въ Пятигорскѣ.

(2.) 402. 3—3

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.